

คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย สำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย

สุพัตรา บุญเจียม

ธิดาสกัญญา ทองไทย

ปิยะ ปุริโส

ศูนย์อนามัยที่ 7 ขอนแก่น

วันรับ 23 กุมภาพันธ์ 2564, วันแก้ไข 28 เมษายน 2564, วันตอบรับ 2 มิถุนายน 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย และประเมินผลคู่มือฯ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development Research) ใช้รูปแบบการวิจัยแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ดำเนินการระหว่างเดือนมิถุนายน 2563 – มีนาคม 2564 ใช้กระบวนการพัฒนาตามวงจรคุณภาพของเดมิ่ง (PDCA) ผลการวิจัย พบว่า คู่มือมีเนื้อหาพัฒนาการ 7 หน้า ขนาดคู่มือกระดาษ A3 เย็บมูมบน แขนงคล้ายปฏิทิน เนื้อหาเรียงลำดับอายุตั้งแต่แรกเกิด - 78 เดือน (0 - 6 ปี 6 เดือน) การทดลองใช้ (Try out) คู่มือ ประเมินผลคู่มือโดยประเมินความพึงพอใจและข้อเสนอแนะที่มีต่อคู่มือฯ ใน 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา รูปแบบและการนำคู่มือไปใช้ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย จำนวน 60 คน พบว่า ด้านเนื้อหา กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าดีร้อยละ 100 รูปแบบของคู่มือเห็นว่า ขนาดคู่มือดีร้อยละ 85 และการนำคู่มือไปใช้เห็นว่าดีร้อยละ 100 ความพึงพอใจคู่มือภาพรวมทั้ง 3 ด้าน คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.28 รายด้าน พบว่า ด้านเนื้อหา คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.21 รูปแบบของคู่มือ คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.22 และการนำคู่มือไปใช้ คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.43 ข้อเสนอแนะที่มีต่อคู่มือฯ พบว่า ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าคู่มือดี นำไปใช้ได้จริง ปรับเรื่องตัวอักษรให้ใหญ่ขึ้น และปรับภาพบางภาพให้มีความชัดเจนมากขึ้น ผู้วิจัยได้นำผลการประเมินคู่มือและข้อเสนอแนะที่มีต่อคู่มือมาพัฒนาคู่มือให้สมบูรณ์เหมาะสมกับผู้เลี้ยงดูที่เป็นปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อให้คู่มือไปใช้ได้จริง ดังนั้นการจัดทำคู่มือส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดูที่เป็น ปู่ ย่า ตา ยาย สิ่งที่ควรคำนึงถึงคือ ขนาดของคู่มือ จำนวนหน้า ขนาดตัวอักษร การใช้ภาษา การใช้รูปภาพที่มีความชัดเจนและมีขนาดที่เหมาะสม ข้อความที่สั้นกระชับ ความต่อเนื่อง และความสะดวกในการนำไปใช้ การประเมินผลคู่มือฯ ขึ้นต่อไปคือ การติดตามผลพัฒนาการเด็กปฐมวัย ภายหลังจากที่ผู้เลี้ยงดูได้ใช้คู่มือนี้ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการ ติดตามประเมินผลว่า พัฒนาการเด็กเป็นอย่างไร โดยเปรียบเทียบกับพัฒนาการเด็กที่ผู้เลี้ยงดูไม่ได้ใช้คู่มือนี้ แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร เพื่อให้มั่นใจว่าคู่มือนี้ใช้ส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยได้จริง

คำสำคัญ: คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการ ผู้เลี้ยงดู เด็กปฐมวัย

The Early Childhood Developmental Surveillance and Promotion Manual for Grandparents

Supattra Boonjeam

Thisophon Thongthai

Piya Puriso

Regional Health Promotion Center 7 Khon Kaen

Received 23 February 2021, Revised 28 April 2021, Accepted 2 June 2021

Abstract

The purposes of this research were to develop an early childhood developmental surveillance and promotion manual for grandparents and evaluate this manual. This study was a development research using a participatory action model. Operation duration was June 2020 – March 2021, using a development process based on the Deming Quality Cycle (PDCA). The results revealed that the manual contains 7 pages of contents related early childhood development, manual size A3 paper, sewn on the top, hanging like a calendar and content presented in order of age from birth – 78 months (0 – 6 years 6 months). Try out the manual with 60 grandparents by evaluation assessed satisfaction and recommendations to the manual in 3 domains: content, format and implementation. In domain of content, caregivers commented that was good 100%. In domain of format, caregivers commented that was good 85%. In domain of implementation, caregivers commented that was good 100%. Satisfaction in the manual had average score 4.28 in the 3 domains. Content domain had average satisfaction scores 4.21. Format domain had average satisfaction scores 4.22. Implementation domain had average satisfaction scores 4.43. Recommendations to the manual found that the manual was good, practical using, adjust the text larger and some images to be obvious. The researcher has used the results of the evaluation the manual and the recommendations provided in the manual to develop a complete manual that is suitable for caregivers who are grandparents to bring the manual to be practical. Therefore, the manual development of an early childhood development promotion for grandparent things to consider are size, number of pages, font size, language usage, clear and well-sized images, concise text continuity and ease of used. The next step for evaluation of the manual is early childhood development monitoring after caregivers use this manual to surveillance and promote childhood development then follow up and evaluate child development in comparison with child development that the caregivers did not use this manual for ensure that this manual is practical, it can promote early childhood development.

Keywords: Surveillance and Promotion Development Manual, Caregiver, Early childhood

■ บทนำ

เด็กเป็นทรัพยากรสำคัญของสังคม เด็กจึงต้องมีพัฒนาการเต็มศักยภาพเพื่อให้สามารถเติบโตเป็นคนดี มีคุณภาพและมีความสุข สามารถสร้างสรรค์และทำประโยชน์ต่อสังคม ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาพบว่า มีเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี อย่างน้อย 200 ล้านคน มีพัฒนาการไม่สมวัย⁽¹⁾ การสำรวจพัฒนาการเด็กอายุ 1-5 ปี ของสำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย ปี 2560 พบว่า ภาพรวมพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทยสมวัยร้อยละ 70 โดยพื้นที่ภาคเหนือมีพัฒนาการสมวัยสูงสุดประมาณร้อยละ 85 ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือพัฒนาการสมวัยอยู่ที่ร้อยละ 50 - 60 เท่านั้น และพบว่าด้านที่มีปัญหาพัฒนาการล่าช้ามากกว่าด้านอื่นๆ คือ ด้านภาษา⁽²⁾

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัยมีหลากหลายปัจจัยทั้งทางบวกและทางลบ ได้แก่ ปัจจัยด้านชีวภาพที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพันธุกรรม หรือชุดหน่วยของยีนที่เด็กได้รับสืบทอดมาจากบิดา มารดา⁽³⁾ การเลี้ยงดูซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ มีงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า เด็กที่มีปัญหาพัฒนาการล่าช้า มีความเชื่อมโยงกับการไม่ได้รับการเลี้ยงดูและกระตุ้นพัฒนาการที่เหมาะสม ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการกระตุ้นพัฒนาการเด็กคือ การทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก การศึกษาพบว่า การอ่านหนังสือร่วมกับเด็กจะส่งผลบวกด้านสติปัญญามากกว่า 6 จุด⁽⁴⁾ ด้านปัจจัยการเลี้ยงดูที่อาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการเด็กคือ การปล่อยให้เด็กใช้เวลา

กับการดูโทรทัศน์ เล่นเกมส์ เล่นอินเทอร์เน็ต ส่งผลต่อปัญหาด้านสมาธิ การเรียน การนอน และการกินในเด็ก โดย American Academy of Pediatrics ได้มีคำแนะนำไม่ให้เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 2 ปี ดูโทรทัศน์ หรือใช้สื่อเพื่อความบันเทิงอื่นๆ⁽⁵⁾ ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาการพูดล่าช้าของเด็กที่พบมากขึ้นในประเทศไทย โดยพบว่า ส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการส่งเสริมพัฒนาการคือ การปล่อยให้เด็กดูโทรทัศน์ตามลำพัง ดังนั้นพฤติกรรมการเล่นของผู้เลี้ยงดูจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างเด็กคุณภาพที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

โครงสร้างครอบครัวการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ของคนต่างจังหวัด โดยทิ้งลูกหลานไว้ที่บ้านให้ปู่ย่าตายายเลี้ยงดู พบเห็นได้อย่างมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อ/แม่ มากกว่าร้อยละ 30 เกิดลักษณะครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นคนรุ่นปู่ย่าตายาย และข้ามไปเป็นคนในรุ่นหลานโดยไม่มีสมาชิกที่เป็นรุ่นพ่อแม่ หรือที่เรียกกันว่า “ครอบครัวแหวกกลาง” (skip generation family)⁽⁶⁾ เด็กอยู่กับผู้เลี้ยงดูที่เป็นผู้สูงอายุ ปัญหาที่พบคือ การเฝ้าระวังเรื่องพัฒนาการ ทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร

การส่งเสริมให้ผู้เลี้ยงดูเด็กมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ เรื่องความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งขึ้น เพราะการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจ เรื่องการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยจะช่วยให้ผู้เลี้ยงดู

ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็ก ผู้เลี้ยงดูและเด็กจะได้มีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ส่งผลให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูที่ดีและเป็นประโยชน์กับเด็กปฐมวัยมากที่สุด เครื่องมือสำคัญที่กระทรวงสาธารณสุขใช้ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยคือ คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย: Development Surveillance and Promotion Manual (DSPM)⁽⁷⁾ คู่มือ DSPM สร้างขึ้นจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพัฒนาการเด็ก โดยปรับแนวคิดใหม่ให้พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูเด็กเป็นผู้เฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามช่วงอายุ ซึ่งความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการของบิดามารดาและผู้เลี้ยงดูถือเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการเด็ก⁽⁸⁾

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของคู่มือ DSPM พบว่า การใช้คู่มือ DSPM ยังมีปัญหาเรื่องเล่มคู่มือหนา จำนวนหน้า 82 หน้า ตัวหนังสือในแต่ละหน้ามีเนื้อหา มากไป มีศัพท์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ผู้สูงอายุไม่เข้าใจ แต่ตัวหนังสือเล็ก ไม่สะดวกต่อการใช้สำหรับผู้เลี้ยงดูเด็กที่เป็น ปู่ย่าตายาย ซึ่งขอแนะนำในการพัฒนาคู่มือ DSPM จาก การประเมินผลโครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสฉลอง พระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558 ปี 2563 โดยสำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย⁽⁹⁾ ระบุว่า ควรทำเล่มขนาดเล็กลง เช่น ขนาดเท่าสมุด สีส้มพู่ อยากให้มีเจ้าหน้าที่อธิบายการใช้งาน

และการนำไปใช้มากขึ้น เนื้อหาควรกระชับ และคุณภาพกระดาษไม่ฉีกขาดง่าย

จากผลการดำเนินงานพัฒนาการเด็ก เขตสุขภาพที่ 7 ปีงบประมาณ 2563 พบว่า การเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูยังไม่ดีพอ พบเด็กมีพัฒนาการสงสัยล่าช้า (ครั้งแรก) ร้อยละ 39.20⁽¹⁰⁾ สะท้อนให้เห็นว่าผู้เลี้ยงดูเด็กไม่ได้ใช้คู่มือ DSPM ส่งเสริมหรือกระตุ้นพัฒนาการเด็กตามช่วงอายุ เพราะหากใช้คู่มือ DSPM เด็กจะมีพัฒนาการสงสัยล่าช้า (ครั้งแรก) น้อยกว่านี้ และส่วนใหญ่เด็ก จะได้รับการเลี้ยงดูจากปู่ย่าตายาย แม้จะได้รับ คู่มือ DSPM แต่ยังไม่สามารถเข้าใจและเห็นประโยชน์ของคู่มือ ทำให้ไม่ได้ใช้คู่มือในการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก⁽¹¹⁾ พฤติกรรมการใช้ คู่มือ DSPM เขตสุขภาพที่ 7 พบว่า ได้รับคู่มือ DSPM อ่านแล้วใช้ ร้อยละ 35.3 พัฒนาการ เด็กสมวัย ร้อยละ 40.9⁽⁹⁾ ดังนั้นเพื่อส่งเสริมให้ ผู้เลี้ยงดูเด็กที่เป็นปู่ย่าตายาย เขตสุขภาพที่ 7 ได้เฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่าง แท้จริง การพัฒนาคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริม พัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ย่า ตายาย จึงมีความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงหรือ พัฒนาเพื่อให้ได้คู่มือฯ ที่เหมาะกับผู้เลี้ยงดูที่ เป็นผู้สูงอายุ ที่สำคัญคือการนำไปใช้ได้จริง เพื่อ ส่งเสริมให้ผู้เลี้ยงดูได้ใช้คู่มือฯ ในการเฝ้าระวัง และส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย สร้างเด็ก ปฐมวัยที่มีพัฒนาการสมวัย เป็นกำลังคน ทรัพยากรบุคคลในการพัฒนาประเทศต่อไป

■ วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อพัฒนาคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย

2. เพื่อประเมินผลคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย

2.1 ประเมินผลคู่มือฯ 3 ด้าน ด้านเนื้อหา รูปแบบ และการนำคู่มือไปใช้

2.2 ประเมินความพึงพอใจในคู่มือ 3 ด้าน ด้านเนื้อหา รูปแบบ และการนำคู่มือไปใช้

■ วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development Research) ใช้รูปแบบการวิจัยแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ระยะเวลาดำเนินการเดือนมิถุนายน 2563 – มีนาคม 2564 ใช้กระบวนการพัฒนาตามวงจรคุณภาพของเดมิ่ง (PDCA)⁽¹²⁾ ได้แก่ วางแผน (Plan) ปฏิบัติตามแผน (Do) ติดตามประเมินผล (Check) และปรับปรุงแก้ไข (Act) โดยกิจกรรมคือ การประชุม 4 ครั้ง ครั้งที่ 1 เพื่อแต่งตั้งคณะจัดทำคู่มือฯ และสร้างคู่มือฯ ฉบับร่าง ครั้งที่ 2 เพื่อให้คณะจัดทำพิจารณาแบบร่างที่ปรับปรุงหลังการประชุมครั้งที่ 1 ภายหลังปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ และวางแผนทดลองใช้คู่มือ (Try out) ครั้งที่ 3 เพื่อสรุปผลการนำคู่มือฯ ไปใช้และปรับปรุงคู่มือตามข้อเสนอแนะของ

ผู้เลี้ยงดูที่ได้ใช้คู่มือฯ ครั้งที่ 4 เพื่อพิจารณา คู่มือฯ ที่ปรับปรุงหลังทดลองใช้และปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อได้คู่มือฉบับสมบูรณ์

● กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนาคู่มือฯ คณะจัดทำคู่มือประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาการของศูนย์อนามัยที่ 7 ขอนแก่น 4 คน และกุมารแพทย์ 1 คน พยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่น (PG) 1 คน ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาการของจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เชี่ยวชาญด้านพัฒนาการจังหวัดขอนแก่น กภาพสินธุ์ ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม รวม 18 คน ประชุม 4 ครั้ง ในเดือนตุลาคม พฤศจิกายน 2563 มกราคม และ กุมภาพันธ์ 2564

กลุ่มเป้าหมายในวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อประเมินผลคู่มือฯ ผู้เลี้ยงดูอายุ 50 ปีขึ้นไป ที่เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 78 เดือน (6 ปี 6 เดือน) เขตสุขภาพที่ 7 เกณฑ์คัดออกคือ ผู้เลี้ยงดูเด็กที่อ่านหนังสือไม่ได้ กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกตามเกณฑ์คัดเข้าและเกณฑ์คัดออก โดยให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ อสม. ในพื้นที่คัดเลือกให้ การทดลองใช้ (Try out) คู่มือ ผู้วิจัยประเมินผลจากการประเมินความพึงพอใจและข้อเสนอแนะที่มีต่อคู่มือฯ ใน 3 ด้าน คือ เนื้อหา รูปแบบและการนำคู่มือไปใช้ ดำเนินการระหว่างเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2564

4 จังหวัด จังหวัดละ 15 คน รวม 60 คน นำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาคู่มือให้สมบูรณ์ในเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม 2564 โดยการทดลองใช้คู่มือ (Try out) กับเลี้ยงดูเด็กที่เป็น ปู่ย่าตายาย กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คนนั้น จะให้อสม. และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่เป็นคณะจัดทำคู่มือสอบถามความสมัครใจ ขอความยินยอม หากยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ให้ อสม. นำคู่มือนั้นไปให้ผู้เลี้ยงดูได้ใช้ ได้ศึกษาที่บ้านประมาณ 1 สัปดาห์ ผ่านไป 1 สัปดาห์ อสม. และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจะนำแบบประเมินคู่มือ ไปให้ผู้เลี้ยงดูได้แสดงความคิดเห็นต่อคู่มือ การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล ซึ่งวันที่แจกคู่มือและวันรวบรวมข้อคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยของศูนย์อนามัยที่ 7 จะลงพื้นที่ร่วมด้วย

● เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การพัฒนาคู่มือ: คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) โดยส่วนใหญ่บุคคลที่ให้ความสำคัญในการอ่านและใช้คือ มารดา ผู้เลี้ยงดูที่เป็นบิดา ปู่ย่าตายาย มีการอ่านและใช้คู่มือ DSPM ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กน้อย เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของคู่มือพบว่า เล่มคู่มือหนาตัวหนังสือเล็ก ไม่สะดวกต่อการใช้สำหรับผู้เลี้ยงดูเด็กที่เป็นปู่ย่าตายาย ดังนั้นเพื่อการส่งเสริมให้ผู้เลี้ยงดูเด็กที่เป็นปู่ย่าตายาย ได้เฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก การพัฒนา

คู่มือ จึงมีความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงหรือพัฒนาเพื่อให้ได้คู่มือ ที่เหมาะกับผู้เลี้ยงดูที่เป็นผู้สูงอายุ การพัฒนาคู่มือ ใช้คู่มือ DSPM และแบบคัดกรองพัฒนาการเด็ก Denver II (Denver Development Screening Test II: DDST)⁽¹³⁾ เป็นต้นแบบในการพัฒนาคู่มือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) คู่มือ จะตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องเด็กปฐมวัย นักวิชาการศึกษาและอาจารย์มหาวิทยาลัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของเนื้อหาและความชัดเจนของภาษาที่ใช้ในคู่มือ และแบบประเมินผลคู่มือ ให้ตรงกับเรื่องที่ต้องการจะวัด หากค่าดัชนีความสอดคล้องด้วยสูตรการหาความเที่ยงตรงของคู่มือ (Index of Congruence: IOC) ได้ผลเท่ากับ 0.94 จากนั้นนำคู่มือ และแบบประเมินผลคู่มือ มาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำก่อนนำไปทดลองใช้

ประเมินผลคู่มือ: เครื่องมือในการประเมินผลคู่มือ ใช้แบบประเมินคู่มือ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เลี้ยงดูเด็ก ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ โรคประจำตัว ความเกี่ยวข้องกับเด็ก อายุของเด็กที่เลี้ยงดู ลักษณะครอบครัว การอาศัยอยู่ร่วมกับบิดามารดาของเด็ก การได้รับคู่มือ DSPM และการใช้คู่มือ DSPM

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับ

คุณภาพของคู่มือ 3 ด้านคือ ด้านเนื้อหาของคู่มือ ด้านรูปแบบของคู่มือ ด้านการนำคู่มือไปใช้ เป็นแบบ 2 ตัวเลือก ดี และ ไม่ดี และการให้เหตุผลประกอบ

ส่วนที่ 3 การประเมินความพึงพอใจของผู้เลี้ยงดูเด็กในการใช้คู่มือ 3 ด้านคือ เนื้อหา รูปแบบ และการนำคู่มือไปใช้ เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ตัวเลือก ได้แก่ น้อยที่สุด น้อยปานกลาง มาก และมากที่สุด

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นที่มีต่อคู่มือฯเป็นแบบปลายเปิด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบประเมินผลคู่มือฯ ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน และนำไปทดลองใช้กับผู้เลี้ยงดูเด็ก จำนวน 60 คน หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha coefficient) ได้ผลเท่ากับ 0.95

● การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลทั่วไปของผู้เลี้ยงดูเด็ก ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และการประเมินผลของคู่มือฯ ใช้การแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เลี้ยงดูเด็กในการใช้คู่มือฯ ใช้การแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ข้อมูลเชิงคุณภาพ การให้เหตุผลประกอบเรื่องเนื้อหาของคู่มือ รูปแบบคู่มือ และการนำคู่มือไปใช้ ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นที่

มีต่อคู่มือฯ จะจัดหมวดหมู่ นำเสนอในแบบการเขียนพรรณนาความ

● การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์ กรมอนามัย รหัสโครงการ 429 วันที่ 25 มกราคม 2564 – 24 มกราคม 2565

■ ผลการศึกษา

คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย ฉบับสมบูรณ์ มีทั้งหมด 9 หน้า เนื้อหาพัฒนาการมี 7 หน้า ขนาดคู่มือ กระดาษ A3 เย็บมุมบน แขนงคล้ายปฏิทิน เนื้อหาเรียงลำดับอายุตั้งแต่แรกเกิด – 78 เดือน (0 – 6 ปี 6 เดือน) โดยหน้าปกจะเน้นข้อความ “ฝึกสอนตามวัย ทำได้ทุกข้อ” และช่วงอายุคัดกรองคือ อายุ 9 เดือน / 1 ปีครึ่ง / 2 ปีครึ่ง / 3 ปีครึ่ง และ 5 ปี ตรวจพัฒนาการฟรี ที่ รพ.สต. ใกล้บ้าน แต่ละหน้าที่มีช่วงอายุคัดกรองจะทำสีพื้นหลังต่างจากช่วงวัยอื่น และมีข้อความเน้นย้ำว่า “อย่าลืม ฝึก สอน และพาลูกหลานไปตรวจพัฒนาการ” การแบ่งอายุเด็กชัดเจน ไม่เป็นช่วงอายุ

อายุการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการในคู่มือฯนี้ มี 23 อายุ ดังตาราง

แต่ละอายุให้ผู้เลี้ยงดูได้ส่งเสริมพัฒนาการเด็กและประเมินพัฒนาการว่า เด็กทำได้ หรือทำไม่ได้ รายชื่อ ตามพัฒนาการเด็กปฐมวัย 5 ด้านคือ การเคลื่อนไหว การใช้

แรกเกิด - 1 ปี มี 7 อายุ	แรกเกิด - 1 เดือน 2 เดือน 4 เดือน 6 เดือน 8 เดือน 9 เดือน ช่วงคัดกรอง และ 12 เดือน
> 1 ปี - 2 ปี มี 4 อายุ	15 เดือน (1 ปี 3 เดือน) 17 เดือน (1 ปี 5 เดือน) 18 เดือน (1 ปีครึ่ง) ช่วงคัดกรอง และ 24 เดือน (2 ปี)
> 2 ปี - 3 ปี มี 3 อายุ	29 เดือน (2 ปี 5 เดือน) 30 เดือน (2 ปีครึ่ง) ช่วงคัดกรอง และ 36 เดือน (3 ปี)
> 3 ปี - 4 ปี มี 3 อายุ	41 เดือน (3 ปี 5 เดือน) 42 เดือน (3 ปีครึ่ง) ช่วงคัดกรอง และ 48 เดือน (4 ปี)
> 4 ปี - 5 ปี มี 3 อายุ	54 เดือน (4 ปี 6 เดือน) 59 เดือน (4 ปี 11 เดือน) และ 60 เดือน (5 ปี) ช่วงคัดกรอง
> 5 ปี - 6 ปี มี 2 อายุ	66 เดือน (5 ปี 6 เดือน) และ 72 เดือน (6 ปี)
> 6 ปี - 6 ปี 6 เดือน มี 1 อายุ	78 เดือน (6 ปี 6 เดือน)

กล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา การเข้าใจภาษา การใช้ภาษา และการช่วยเหลือตัวเองและสังคม ในคู่มืออธิบายพัฒนาการด้านการเข้าใจภาษา คือ “การทำตามคำสั่ง” การใช้ภาษาคือ “การพูด การออกเสียง” ปรับขนาดตัวหนังสือและรูปภาพให้เหมาะสมกับผู้เลี้ยงดูที่เป็น ปู่ย่าตา ยาย ปรับคำและวิธีการฝึกเด็กให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่มีศัพท์ทางวิชาการหรือภาษาต่างประเทศ ภาพประกอบที่ชัดเจนและสัมพันธ์กับข้อความการฝึกในแต่ละรายข้อ

การประเมินผลคู่มือเฝ้าระวังและส่ง เสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดู เด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย

ข้อมูลทั่วไปของผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย

ผู้เลี้ยงดูเด็ก 60 คน พบว่า ผู้เลี้ยงดู ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 93.3 อายุเฉลี่ย 57.2 ปี อายุน้อยที่สุด 50 ปี อายุมากที่สุด 74 ปี

มีการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 73.3 ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร ทำสวน/ทำนา ร้อยละ 78.3 มีโรคประจำตัวร้อยละ 41.7 เกี่ยวข้องกับเด็กเป็นยาร้อยละ 70.0 เลี้ยงดู เด็กอายุเฉลี่ย 26.9 เดือน อายุน้อยที่สุด 6 เดือน อายุมากที่สุด 56 เดือน เป็นครอบครัวขยาย ร้อยละ 76.7 เด็กได้อยู่กับบิดามารดาร้อยละ 53.3 ใ้ได้รับคู่มือ DSPM ร้อยละ 78.3 ใ้ใช้ คู่มือ DSPM ส่งเสริมพัฒนาการเด็กร้อยละ 66.7 ดังตารางที่ 1

การประเมินผลคู่มือฯ 3 ด้าน ด้าน เนื้อหา รูปแบบ และการการนำคู่มือไปใช้

การประเมินผลคู่มือฯ 3 ด้าน พบว่า ผู้เลี้ยงดูส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เนื้อหาของคู่มือ ดี ร้อยละ 100 ด้านรูปแบบของคู่มือ มีความเห็น ว่า ขนาดคู่มือดี ร้อยละ 85 มี 9 คน ร้อยละ 15 ที่คิดเห็นว่าขนาดของคู่มือไม่ดี (4 คน ร้อยละ 6.7 เห็นว่าคู่มือเล็กไป และ 5 คน ร้อยละ 8.3

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย (n = 60)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
หญิง	56	93.3
ชาย	4	6.7
อายุผู้เลี้ยงดู (ปี)		
50 - 74	60	100
Mean: SD = 57.2: 5.1		
Median (Min: Max)	56.0	50: 74
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	44	73.3
มัธยม ปริญญาตรี	16	26.7
อาชีพ		
เกษตรกร ทำสวน/ทำนา	47	78.3
แม่บ้าน พ่อบ้าน ไม่ทำงาน	5	8.3
ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว	4	6.7
รับราชการ พนักงานรัฐ	3	5.0
รับจ้าง	1	1.7
โรคประจำตัว		
ไม่มี	35	58.3
มี	25	41.7
ความเกี่ยวข้องกับเด็ก		
ยาย	42	70.0
ย่า	14	23.4
ตา	2	3.3
ปู่	2	3.3
อายุเด็กที่เลี้ยงดู (เดือน)		
6 - 56	60	100
Mean: SD = 26.9: 13.1		
Median (Min: Max)	26.5	6: 56
ลักษณะครอบครัว		
ครอบครัวเดี่ยว	14	23.3
ครอบครัวขยาย	46	76.7

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย (n = 60) (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
การอาศัยอยู่กับบิดามารดาของเด็ก		
อยู่กับบิดามารดา	32	53.3
ไม่ได้อยู่กับบิดามารดา	20	33.3
อยู่กับมารดา หรืออยู่กับบิดา	8	13.4
การได้รับคู่มือ DSPM		
ได้รับ (ที่บ้านมีคู่มือ DSPM)	47	78.3
ไม่ได้รับ ไม่แน่ใจ	13	21.7
การใช้คู่มือ DSPM		
ได้ใช้ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก	40	66.7
ไม่ใช้	20	33.3

ตารางที่ 2 การประเมินผลคู่มือ 3 ด้าน (n = 60)

การประเมินผลคู่มือ	ดี		ไม่ดี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านเนื้อหาของคู่มือ				
1. เนื้อหาพัฒนาการครอบคลุม	60	100	0	0
2. เนื้อหามีความกระชับ เข้าใจได้ง่าย	60	100	0	0
3. รูปภาพมีความชัดเจน เข้าใจได้ง่าย	60	100	0	0
4. เนื้อหามีความเหมาะสมและทันสมัย	60	100	0	0
5. การลำดับขั้นตอนของเนื้อหาเหมาะสม	60	100	0	0
6. เนื้อหาของคู่มือตรงกับความต้องการของผู้ใช้	60	100	0	0
7. เนื้อหาสามารถนำไปใช้ได้จริง	60	100	0	0
8. ภาษาที่ใช้ถูกต้อง	60	100	0	0
ด้านรูปแบบของคู่มือ				
1. ขนาดของคู่มือ	51	85.0	9	15.0
พอดี ร้อยละ 85 เล็ก 4 คน ร้อยละ 6.7 ใหญ่ 5 คน ร้อยละ 8.3	60	100	0	0
2. ความสวยงาม สีสนของคู่มือ	60	100	0	0
3. ความเหมาะสมของขนาดตัวหนังสือ	60	100	0	0
4. ความเหมาะสมของขนาดรูปภาพ	60	100	0	0
5. จำนวนหน้าของคู่มือ	60	100	0	0

ตารางที่ 2 การประเมินผลคู่มือ 3 ด้าน (n = 60) (ต่อ)

การประเมินผลคู่มือ	ดี		ไม่ดี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านการนำคู่มือไปใช้				
1. นำไปเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้	60	100	0	0
2. การประเมินพัฒนาการเด็กตามช่วงอายุเข้าใจได้ง่าย	60	100	0	0
3. คู่มือมีเนื้อหาที่ชัดเจน สามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง	60	100	0	0
4. เมื่อพบว่าบางข้อเด็กทำไม่ได้ตามคู่มือ สามารถกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้	60	100	0	0
5. สามารถใช้คู่มือประเมินพัฒนาการเด็กได้อย่างต่อเนื่องตามช่วงอายุ	60	100	0	0
6. สามารถใช้คู่มือได้อย่างสะดวก	60	100	0	0

เห็นว่าคู่มือใหญ่ไป) รูปแบบด้านอื่นๆ มีความเห็นว่า ดี ร้อยละ 100 และด้านการนำคู่มือไปใช้เห็นว่าดี ร้อยละ 100 ดังตารางที่ 2

การประเมินความพึงพอใจในคู่มือ 3 ด้าน ด้านเนื้อหา รูปแบบ และการการนำคู่มือไปใช้

ความพึงพอใจในคู่มือ พบว่า ผู้เลี้ยงดูส่วนใหญ่มีความพึงพอใจคู่มือภาพรวมทั้งฉบับ คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.28 (คะแนนเต็ม 5 คะแนน) เมื่อพิจารณารายด้าน 3 ด้าน พบว่า ผู้เลี้ยงดูมีความพึงพอใจด้านการนำคู่มือไปใช้มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านรูปแบบ และด้านเนื้อหาคู่มือ โดยมีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.43, 4.22 และ 4.21 ตามลำดับ ด้านเนื้อหา มีความพึงพอใจสูงที่สุดเรื่องเนื้อหาสามารถนำไปใช้ได้จริง คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.35 ด้านรูปแบบของคู่มือ มีความพึงพอใจสูงที่สุดเรื่องความสวยงาม สีสนของคู่มือ คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.30 และด้านการนำคู่มือ

ไปใช้ มีความพึงพอใจสูงที่สุดเรื่องสามารถนำคู่มือประเมินพัฒนาการเด็กได้อย่างต่อเนื่องตามช่วงอายุ คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.47 ดังตารางที่ 3

ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นที่มีต่อคู่มือฯ

ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของผู้เลี้ยงดูที่มีต่อคู่มือฯ พบว่า ด้านเนื้อหาผู้เลี้ยงดูได้ให้ข้อเสนอแนะว่า เนื้อหาครบถ้วนดีมาก ตัวหนังสือเล็ก เนื้อหาเหมาะสม เข้าใจง่าย รูปภาพสวย ชัดเจนดี และนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง มีประโยชน์ต่อเด็ก ด้านรูปแบบมีข้อเสนอแนะว่า รูปแบบสมบุรณ์แบบ ดีมาก กำลังดี ดูง่าย ไม่สับสน คู่มือเล่มเล็กไป คู่มือเล่มใหญ่เกินไป รูปภาพเล็กไป และแขวนเหมือนนปฏิทิน และด้านการนำคู่มือไปมีข้อเสนอแนะว่า ใช้ได้สะดวก อ่านง่าย ดีมาก นำใช้ ใช้ดีมาก เข้าใจง่าย นำอ่าน และใช้ได้จริง

ตารางที่ 3 ระดับความพึงพอใจในคู่มือภาพรวมและรายด้าน (n = 60)

ความพึงพอใจ	Mean	SD.	ระดับความพึงพอใจ									
			น้อยมากที่สุด		น้อย		ปานกลาง		มาก		มากที่สุด	
			n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
ความพึงพอใจคู่มือภาพรวม 3 ด้าน	4.28	0.48										
ด้านเนื้อหา	4.21	0.45										
1. เนื้อหาพัฒนาการครอบคลุม	4.15	0.44	0	0	0	0	2	3.3	47	78.4	11	18.3
2. เนื้อหามีความกระชับ เข้าใจได้ง่าย	4.22	0.45	0	0	0	0	1	1.7	45	75.0	14	23.3
3. รูปภาพมีความชัดเจน เข้าใจได้ง่าย	4.20	0.44	0	0	0	0	1	1.7	46	76.6	13	21.7
4. เนื้อหาเหมาะสมและทันสมัย	4.15	0.40	0	0	0	0	1	1.7	49	81.7	10	16.6
5. การลำดับขั้นตอนของเนื้อหาเหมาะสม	4.20	0.44	0	0	0	0	1	1.7	46	76.6	13	21.7
6. เนื้อหาของคู่มือตรงกับความต้องการของผู้ใช้	4.22	0.45	0	0	0	0	1	1.7	45	75.0	14	23.3
7. เนื้อหาสามารถนำไปใช้ได้จริง	4.35	0.52	0	0	0	0	1	1.7	37	61.6	22	36.7
8. ภาษาที่ใช้ถูกต้อง	4.21	0.45	0	0	0	0	1	1.7	45	75.0	14	23.3
ด้านรูปแบบ	4.22	0.50										
1. ขนาดของคู่มือ	4.20	0.65	0	0	1	1.7	5	8.3	35	58.3	19	31.7
2. ความสวยงาม สีสนของคู่มือ	4.30	0.53	0	0	0	0	2	3.3	38	63.3	20	33.4
3. ความเหมาะสมของขนาดตัวหนังสือ	4.23	0.46	0	0	0	0	1	1.7	44	73.3	15	25.0
4. ความเหมาะสมของขนาดรูปภาพ	4.18	0.43	0	0	0	0	1	1.7	47	78.3	12	20.0
5. จำนวนหน้าของคู่มือ	4.21	0.45	0	0	0	0	1	1.7	45	75.0	14	23.3
ด้านการนำคู่มือไปใช้	4.43	0.53										
1. นำไปเผื่อระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้	4.45	0.53	0	0	0	0	1	1.7	31	51.7	28	46.6
2. การประเมินพัฒนาการเด็กตามช่วงอายุเข้าใจได้ง่าย	4.42	0.53	0	0	0	0	1	1.7	33	55.0	26	43.3
3. คู่มือมีเนื้อหาที่ชัดเจน สามารถนำไปใช้ได้ อย่างถูกต้อง	4.38	0.52	0	0	0	0	1	1.7	35	58.3	24	40.0
4. เมื่อพบว่าบางข้อเด็กทำไม่ได้ตามคู่มือ สามารถกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ได้	4.40	0.53	0	0	0	0	1	1.7	34	56.7	25	41.6
5. สามารถใช้คู่มือประเมินพัฒนาการเด็กได้ อย่างต่อเนื่อง ตามช่วงอายุ	4.47	0.54	0	0	0	0	1	1.7	30	50.0	29	48.3
6. สามารถใช้คู่มือได้อย่างสะดวก	4.43	0.53	0	0	0	0	1	1.7	32	53.3	27	45.0

■ อภิปรายผล

คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย มุ่งเน้นให้ผู้เลี้ยงดูได้ใช้เวลากับเด็ก เวลาคุณภาพในการเล่น ผีก สอนเด็กให้มีพัฒนาการสมวัยตามอายุของเด็กได้อย่างต่อเนื่อง คู่มือต้องการให้ใช้ในบ้าน จากการประเมินผลคู่มือในครั้งนี้ ความพึงพอใจและข้อเสนอแนะที่มีต่อคู่มือฯ ใน 3 ด้าน กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อคู่มือดีมาก เพราะใช้ง่าย เล่มมีขนาดใหญ่ การประเมินพัฒนาการเด็กทำได้อย่างต่อเนื่อง และจำนวนแผ่นน้อย สะดวกต่อการใช้ คณะจัดทำคู่มือได้ปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะนั้น โดยด้านเนื้อหา มีข้อเสนอแนะว่า ตัวหนังสือเล็ก และเขavnเหมือนปฏิทิน ด้านรูปแบบเรื่องขนาดของคู่มือที่มีข้อเสนอแนะว่า ขนาดคู่มือ เล็กไป ใหญ่ไป และรูปภาพเล็กไป เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ผู้เลี้ยงดูที่เห็นว่าขนาดคู่มือเล็กไปคือ ผู้เลี้ยงดูที่สูงอายุ อายุมากกว่า 65 ปี ส่วนผู้เลี้ยงดูที่เห็นว่าขนาดคู่มือใหญ่ไปคือ ผู้เลี้ยงดูที่ไม่เคยเห็นคู่มือ DSPM จึงเห็นว่าขนาดคู่มือนี้ใหญ่เกินไป ดังนั้นคณะจัดทำจึงปรับขนาดตัวหนังสือและขนาดรูปภาพ คู่มือนี้มีทั้งหมด 9 หน้า เนื้อหาพัฒนาการมี 7 หน้า เนื้อหาเรียงลำดับอายุตั้งแต่แรกเกิด - 78 เดือน (0 - 6 ปี 6 เดือน) ขนาด A3 เย็บมุมบน เขavnคล้ายปฏิทิน เพื่อให้ผู้เลี้ยงดูที่สูงอายุสามารถใช้ได้อย่างสะดวก ตัวหนังสือและภาพมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย แม้ชื่อคู่มือจะเป็นคู่มือ ปู่ย่าตายาย แต่สมาชิกในครอบครัว เช่น พ่อแม่ พี่น้อง ครู หรือบุคคลที่เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยก็สามารถใช้คู่มือนี้ในการ

เฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยได้

ข้อมูลทั่วไปของผู้เลี้ยงดูครั้งนี้ พบว่ามีโรคประจำตัว ร้อยละ 41.7 แสดงให้เห็นว่า ผู้เลี้ยงดูจะมีข้อจำกัดเรื่องสุขภาพพอสมควร อาจส่งผลในเรื่องของการทำกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้ เนื่องจากการที่ผู้เลี้ยงดูมีสุขภาพกายที่แข็งแรง ดำรงชีวิตและปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง จะมีเวลาที่กระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้สามารถดูแลเด็กได้อย่างเต็มที่เต็มกำลัง เด็กอาจจะมีพัฒนาการที่สมวัยได้มากกว่าเด็กที่มีผู้เลี้ยงดูมีปัญหาทางสุขภาพกาย สอดคล้องกับ Mugno D. และคณะ⁽¹⁴⁾ ที่พบว่า คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายของผู้เลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับความผิดปกติทางพัฒนาการของเด็ก ดังนั้นการพัฒนาคู่มือเพื่อให้ผู้เลี้ยงดูใช้ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ต้องมีความสะดวก เข้าใจง่าย และตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งหลังจากการประเมินผลคู่มือ พบว่า ผู้เลี้ยงดูมีความพึงพอใจในคู่มือฯ ดี มีความพึงพอใจด้านการนำคู่มือไปใช้มากที่สุด ด้านรูปแบบและด้านเนื้อหา ข้อเสนอแนะที่มีต่อคู่มือนี้ ผู้เลี้ยงดูเห็นว่า เนื้อหาเหมาะสม เข้าใจง่าย รูปภาพสวย ชัดเจนดี มีประโยชน์ต่อเด็ก ดูง่าย ไม่สับสน สะดวก อ่านได้ง่าย นำไปใช้ได้ อย่างมีประโยชน์มากและใช้ได้จริง

การอาศัยอยู่กับบิดามารดาของเด็ก การศึกษานี้พบว่า เด็กได้อยู่กับบิดามารดา ร้อยละ 53.3 เท่าเดียวกับการศึกษาอื่น⁽¹¹⁾ การอาศัยอยู่กับบิดามารดาของเด็กมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เนื่องจากการที่ครอบครัวได้อยู่กันพร้อมหน้า เด็กได้อยู่

กับบิดามารดา ปู่ย่าตายาย และบุคคลอื่นๆ ที่หลากหลาย แม้ผู้เลี้ยงดูเด็กจะเป็นผู้สูงอายุ หากในบ้านมีบิดามารดาเด็กอาศัยอยู่ร่วมด้วยการเข้าถึง เข้าใจ การรู้เท่าทันสื่อ ทักษะในการสื่อสาร การตัดสินใจ และนำความรู้มาใช้ในการเลี้ยงดูเด็กย่อมมีมากกว่าผู้เลี้ยงดูเด็กที่เลี้ยงดูเด็กตามลำพัง และวัยหรืออายุของบิดามารดาเป็นวัยที่สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และมีการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียที่จะมีผลต่อเด็ก จึงส่งผลให้บ้านหรือครอบครัวที่มีบิดามารดาเลี้ยงดูลูกด้วยตนเองหรือผู้เลี้ยงดูเด็กเป็นปู่ย่าตายายย่อมมีความรู้และมีพฤติกรรมในการเลี้ยงดูที่เหมาะสมกว่าผู้เลี้ยงดูเด็กที่ไม่มีบิดามารดาของเด็กอาศัยอยู่ร่วมด้วย การทดลองใช้คู่มือนี้ส่วนใหญ่คือผู้สูงอายุ ใต้ให้ข้อเสนอแนะว่า คู่มือดูง่าย ไม่สับสน สะดวก อ่านได้ง่าย นำไปใช้ได้ อย่างมีประโยชน์มากและใช้ได้จริง หากผู้เลี้ยงดูทุกคนในครอบครัวใช้คู่มือนี้ เด็กที่เลี้ยงดูจะได้รับการกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการตามวัยได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่องส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการที่สมวัยได้

การประเมินผลคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ย่าตายาย การศึกษาขั้นต่อไปคือ การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi experimental research) ทดลองใช้คู่มือโดยผู้เลี้ยงดู ติดตาม 3 เดือน 6 เดือนฯ ให้ผู้เลี้ยงดูได้ใช้คู่มือนี้ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการคือ การฝึก สอน และประเมินพัฒนาการเด็กที่ดูแลตามอายุของเด็ก รายชื่อ แล้วติดตามประเมินผลว่า พัฒนาการเด็กเป็นอย่างไร โดยเปรียบเทียบกับพัฒนาการ

เด็กที่ผู้เลี้ยงดูไม่ได้ใช้คู่มือนี้ แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

■ ลสุฎว

คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย ฉบับสมบูรณ์ มีเนื้อหาพัฒนาการมี 7 หน้า ขนาดคู่มือ A3 เย็บมอมบนแขวนคล้ายปฏิทิน เนื้อหาเรียงลำดับอายุตั้งแต่แรกเกิด – 78 เดือน (0 – 6 ปี 6 เดือน) แบ่งอายุเด็กชัดเจน แต่ละอายุให้ผู้เลี้ยงดูได้ส่งเสริมพัฒนาการเด็กและประเมินพัฒนาการว่า เด็กทำได้ หรือทำไม่ได้ รายชื่อ ปรับขนาดตัวหนังสือและรูปภาพให้เหมาะสม ปรับคำและวิธีการฝึกเด็กให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ภาพประกอบชัดเจน สัมพันธ์กับข้อความการฝึกในแต่ละรายชื่อ การประเมินผลคู่มือ ผู้เลี้ยงดูส่วนใหญ่มีความพึงพอใจคู่มือภาพรวมทั้งฉบับ คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.28 (คะแนนเต็ม 5 คะแนน) ผู้เลี้ยงดูมีความพึงพอใจด้านการนำคู่มือไปใช้มากที่สุด

■ ข้อเสนอแนะ

1. การจัดทำคู่มือส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับผู้เลี้ยงดูที่เป็น ปู่ย่าตายาย ที่อ่านหนังสือได้ สิ่งที่ควรคำนึงถึงคือ ขนาดของคู่มือ จำนวนหน้า ขนาดตัวอักษร การใช้ภาษา การใช้รูปภาพที่มีความชัดเจนและมีขนาดที่เหมาะสม ข้อความที่สั้นกระชับ ความต่อเนื่องและสะดวกในการนำไปใช้
2. ปัญหาเรื่องพัฒนาการเด็กจุดที่สำคัญมากที่สุดคือ การที่ผู้เลี้ยงดูต้องเฝ้าระวัง

และส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามช่วงอายุ หากผู้เลี้ยงดูไม่เห็นความสำคัญและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมถึงมีคู่มือดีแต่ผู้เลี้ยงดูไม่ใช้ก็ไม่ส่งผลต่อพัฒนาการเด็ก จึงเป็นการบ้านสำคัญให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ค้นหาวิธีการ รูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย เพื่อการส่งเสริมให้ผู้เลี้ยงดูเด็กเห็นประโยชน์ของการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามช่วงอายุ ให้ผู้เลี้ยงดูมีความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องพัฒนาการเด็ก รับรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กพัฒนาการเด็กปฐมวัยจึงจะสมวัยมากขึ้น

3. เมื่อผู้วิจัยได้พัฒนาและประเมินผลคู่มือการศึกษาขั้นต่อไปคือ การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi experimental research) ทดลองใช้คู่มือโดยผู้เลี้ยงดู ติดตาม 3 เดือน 6 เดือน ให้ผู้เลี้ยงดูได้ใช้คู่มือนี้ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการคือ การฝึก สอน และประเมินพัฒนาการเด็กที่ดูแลตามอายุของเด็กรายข้อแล้วติดตามประเมินผลว่า พัฒนาการเด็กเป็นอย่างไร โดยเปรียบเทียบกับพัฒนาการเด็กที่ผู้เลี้ยงดูไม่ได้ใช้คู่มือนี้ แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร เพื่อให้มั่นใจว่าคู่มือนี้ใช้ส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยได้จริง

■ ข้อจำกัดการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการพัฒนาคู่มือและทดลองใช้คู่มือในเขตสุขภาพที่ 7 ซึ่งยังไม่สามารถนำไปปรับใช้ในระดับประเทศได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้นควรทำการศึกษาในประเทศไทย ทุกภูมิภาคเพื่อวางแผนและดำเนินการพัฒนาคู่มือต่อไป ทำการศึกษา

เฉพาะกลุ่มผู้เลี้ยงดูที่อ่านหนังสือได้ ไม่ครอบคลุมผู้เลี้ยงดูเด็กที่อ่านหนังสือไม่ได้ การศึกษาครั้งต่อไปควรทำการพัฒนาสื่อหรือนวัตกรรมต่างๆ ที่ใช้ในส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้สำหรับผู้เลี้ยงดูที่อ่านหนังสือได้ และอ่านหนังสือไม่ได้

■ กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้เป็นการดำเนินงานที่ต้องใช้บุคลากรในหลายภาคส่วน ร่วมมือกันในการพัฒนาและประเมินผลคู่มือฯ ขอขอบคุณสถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย ที่อนุญาตให้ใช้คู่มือ DSPM เป็นต้นแบบในการพัฒนาคู่มือฯ ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาการของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เชี่ยวชาญด้านพัฒนาการจังหวัดขอนแก่น กาศสินธุ์ ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม ที่ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดี ในการดำเนินการศึกษาค้างนี้ และขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างผู้เลี้ยงดูเด็กทุกคน ในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้างนี้

เอกสารอ้างอิง

1. Walker SP, Wachs TD, Gardner JM, Lozoff B, Wasserman GA, Pollitt E, et al. Child development in developing countries 2: Child development: risk factor for adverse outcome in developing countries 2007;164(2344):145-57.
2. กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. โครงการสำรวจสถานการณ์พัฒนาการและพฤติกรรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของครอบครัวไทย ปี 2560. นนทบุรี: สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข; 2560.
3. Plomin R, Craig I. Human behavioral genetics of cognitive abilities and disabilities. Bioessays; 1997;19(12):1117-24.
4. Kozuki N, Katz J, LeClerq SC, Khatry SK, West KP Jr, Christian P. The associations of parity and maternal age with small-for gestational-age, preterm and neonatal and infant mortality: a meta-analysis. BMC Public Health 2013;13(3):119-28.
5. American Academy of Pediatrics. Media and Children Educated Health of all children [Internet]. 2014 [cited 2021 Jun 12]. Available from: <http://www.aap.org/en-us/advocacy-and-policy/aap-health-initiatives/Pages/Media-and-Children.aspx>.
6. National Statistical Organization. Thailand multiple Indicator cluster survey. In Bangkok: National Statistical Organization and UNICEF; 2012.
7. กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานาชาติ; 2558.
8. ภรณ์ แก้วลี. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการเด็กปฐมวัยในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 1 “สร้างเสริมสหวิทยาการ ผสมผสานวัฒนธรรมไทย ก้าวอย่างมั่นใจเข้าสู่ AC”; 29 กรกฎาคม 2559; ณ มหาวิทยาลัยราชธานี; 2559 หน้า 1675-85.
9. กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. การประเมินผลโครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558 ปี 2563. นนทบุรี: สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข; 2563.
10. ศูนย์อนามัยที่ 7 กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. สถานการณ์พัฒนาการเด็ก 0 - 5 ปี เขตสุขภาพที่ 7 ปีงบประมาณ 2561 - 2563 [อินเทอร์เน็ต]. 2563 [เข้าถึงเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2563]. เข้าถึงได้จาก: <http://203.157.71.148/data/cluster/mom/download/SitMCH61-63.pdf>.
11. สุพัตรา บุญเจียม. ความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม 2562;42(4):85-100.
12. เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ. PDCA Cycle/วงจรการควบคุมคุณภาพหรือ วงจรเดมมิง (Deming Cycle) ปี2561 [อินเทอร์เน็ต]. 2561 [เข้าถึงเมื่อ 9 กันยายน 2563]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.iok2u.com/index.php/article/innovation/240-pdca-cycle-deming-cycle>.
13. นิตยา คชภักดี และอรพินท์ เลิศสวัสดิ์ตระกูล. คู่มือการฝึกอบรมการประเมินทดสอบพัฒนาการเด็กปฐมวัย. ฉบับแก้ไขปรับปรุง ครั้งที่ 4. นครปฐม: สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว; 2556.
14. Mugno D, Ruta L, Genitori VD, Mazzone L. Impairment of quality of life in parents of children and adolescents with pervasive developmental disorder. Health and Quality of Life Outcomes 2007;5:22.

